

”Ulkonäön perusteella ajatellaan et me keestetään mitä vaan”

Rasismin aiheuttama kipu ja kanssahoiva nuorten vertaistukiryhmissä

Tuuli Kurki

Tarkastelen artikkelissa rasismin aiheuttamaa kipua ja rasismia kokevien nuorten toisilleen tarjoamaa hoivaa ja sen tuottumista nuorten vertaistukiryhmissä. Tutkimuksen aineistona toimivat havaintoihin perustuvat etnografiset muistiinpanot kolmesta nuorten mielenterveyttä tukevasta vertaistukiryhmästä. Artikkelissa kysyn, miten rasismin aiheuttama ruumiillinen kipu ilmenee nuorten jaetuissa kokemuksissa ja miten tuohon kipuun vastataan ruumiillisella huolenpidolla ja hoivalla. Rasismin ja hoivan ruumiillisuutta tarkastelevan tutkimuskirjallisuuden ja aineiston ristiin luennan avulla kehitän artikkelissa kanssahoivan käsitteen, jolla viitataan hoivan tuottumiseen toisen rasismia kokevan kehon likeisyydessä ja kanssa. Siinä missä vertaistukiryhmissä jaettujen kokemusten kautta löytyy ruumiillisia yhteyksiä ja kiintymystä sekä tunnetta ja tarvetta hoivatuksi tulemisesta, ulkopuolisten silmissä kanssahoiva voi tulla tulkituksi hoivan sijaan häiriönä. Vaikka kanssahoiva antaa nuorille paljon – luo yhteisöllisyyttä, läheisyyttä, solidaarisuutta ja turvaa – voi se myös uuvuttaa kanssahoivan tuottaessa, ainakin osittain, hoivaa tarjoavan palvelujärjestelmän epäonnistumisesta. Peräänkuulutankin artikkelissa rakastavaa katsetta mustien ja ruskeiden nuorten kohtaamiseen sekä rasismin ja hoivan ruumiillisuuden monisyisempää luentaa, ettei vastuu hoivasta jäisi kirjaimellisesti nuorten harteille.

Asiasanat: rasismi, hoiva, vertaistuki, ruumiillisuus, kosketus

” Ulkonäön perusteella ajatellaan et me kestetään mitä vaan”, totesi Tylaksi kutsumani nuori mielenterveysjärjestön vertaistukiryhmässä nuorten käydessä keskustelua rasimin ja seksuaalisen väkivallan aiheuttamasta kivusta. Tylan sanoissa tiivistyi ryhmässä jaettu kokemus siitä, miten mustien ja ruskeiden nuorten ajatellaan sietävän rasimin ja muun väkivallan aiheuttamaa kipua sekä miten heihin yhteiskunnassamme suhtaudutaan. Samanaikaisesti, kun rasismi on normalisoitunut ja asettunut osaksi nuorten arkea, kipua tuottaa myös se vähättelely ja välinpitämättömyys, jolla nuorten kohtaamaan rasismiin suhtaudutaan (Alin 2018; Nyysölä ym. 2023, 178; Hinkula 2023).

Yhteiskunnallisessa keskustelussa ja arjen kohtaamisissa rasismi mielletäänkin edelleen ensisijaisesti rasismia kokevien henkilöiden henkilökohtaisena, ei yhteiskunnallisena, ongelmana (Rastas 2002, 3). Keskusteluissa mustat ja ruskeat nuoret esitetään enemmän ongelmana ja häiriönä (Souto 2022) kuin hoivattavina ja hoivan arvoisina, mikä asettaa heidät yhteiskunnallisen hoivan, huolenpidon ja rakkauden ulkopuolelle (*beyond love*, Delgado 1995; Duncan 2002) ja itse vastuuseen rasimin aiheuttaman kivun hoivasta (ks. Juva 2019; Rosen ym. 2021; Borsch ym. 2021; Gomez ym. 2024).

Tutkimukset kuitenkin osoittavat, että mustien ja ruskeiden nuorten elämä näyttää monella mittarilla mitattuna turvattomalta (esim. Henttonen & Kareinen 2023; Eid & Castaneda 2023; Mantsinen 2024). Julkinen tila on monelle mustalle ja ruskealle nuorelle tila, jossa heihin kohdistuu korostunutta valvontaa ja kontrollia, ja jossa he joutuvat neuvottelemaan läsnäolonsa oikeutuksesta eri tavoin kuin valkoiset nuoret (Nyysölä ym. 2023, 178; Tolonen ym. 2018, 69; Saarikkomäki 2021; Hautaniemi 2001, 153). Myös sukupuolittunut väkivallan uhka varjostaa nuorten arkea samanaikaisesti, kun heidän

pelkkä ruumiillisuutensa ja ajan viettäminen yhdessä saa kanssakulkijoissa aikaan vihaa ja pelkoa (esim. Tolonen ym. 2018, 69; Tolonen 2019; Nyysölä ym. 2023, 174). Erityisen paheksuttavana ja hallitsemattomana, jopa jengiytymisenä, pidetään nuorten yhdessä liikkumista ja läheisyyttä (Hautaniemi 2001, 166; Laine ym. 2023, 15; Malm ym. 2023). Nuorten näkökulmasta ryhmissä kuitenkin liikutaan ja toisten läheisyyteen hakeudutaan nimenomaan turvallisuuden ja turvattomuuden tunteen vuoksi (Nyysölä ym. 2023, 178; Malm ym. 2023, 242–243).

Tässä artikkelissa tarkastelun lähtökohdaksi on nuorten keskinäisen läheisyyden ja kehojen likeisyyden ymmärtäminen häiriön sijaan hoivana. Kutsun tätä hoivan muotoa kanssahoivaksi, jolla viitataan vertaisuudessa tuottuvaan hoivaan vastauksena rasimin aiheuttamaan kollektiiviseen kipuun ja hoivavajeeseen. Tutkimusaineistona toimivat havaintoihini perustuvat etnografiset muistiinpanot, joita kirjasin kuuden kuukauden ajan kolmessa 13–18-vuotiaille nuorille suunnatussa vertaistukiryhmässä. Ryhmiä järjestivät tutkimusajankohtana (vuosina 2020–2023) nuorten asuinalueilla toimivat oppilaitokset, nuorisotoimi ja kolmannen sektorin mielenterveysjärjestöt matalan kynnyksen palveluna rasimin kokemusten jakamiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Vastaavanlaisia vertaisryhmätoimintaa on järjestetty jo 2000-luvun alusta lähtien esimerkiksi Tyttöjen ja Poikien Talo -verkoston monikulttuurisen nuorisotyön kautta (Honkasalo 2011, 72). Kohdennettua toimintaa on toteutettu ja toteutetaan kuitenkin edelleen pääasiassa erillisen hankerahoituksen turvin, mikä on pitänyt sen nuorisotyön marginaalissa, vaikka palveluista tehdyt tutkimukset osoittavat toiminnan positiivisen merkityksen rasismia kokeville nuorille (esim. Harinen 2005, 47; Honkasalo ym. 2007, 53; Pyykkönen 2007, 25–27). Tutkimukset osoittavat myös, että

nuorten ehdoilla suunnitellussa ja toteutuksessa kohdennetussa toiminnassa luottamus saavutetaan helpommin ja nuoret kokevat rasismiin kokemuksiin liittyvät keskustelut turvallisemmiksi (esim. Honkasalo & Souto 2007; Honkasalo ym. 2007, 49; Peltola 2010, 17, 28–29).

Kysyntää kohdennetulle vertaistukitoiminnalle on myös nuorten mielenterveyspalveluissa. Tällä hetkellä mustille ja ruskeille nuorille kohdennettua mielenterveystyötä toteutetaan nuorisotyön tavoin pääasiassa erillisillä hankerahoituksilla, jolloin toiminta jää nimensä mukaisesti erilliseksi ja väliaikaiseksi tarjoten nuorille vain projektimuotoista hoivaa korjaamatta pysyvää hoivavajetta (vrt. Harinen ym. 2009; Honkasalo 2011; Honkasalo ym. 2007, 65). Lisäksi vastuu rasismiin kokemuksiin tukea tarjoavan mielenterveystyön järjestämisestä on korostuneesti monikulttuuristen yhdistysten ja meiltä meille-periaatteella toimivien kollektiivien ja maa-hanmuuttajajärjestöjen harteilla, minkä voi tulkita valtavirran palvelujen kyvyttömyytenä ja jopa haluttomuutena vastata rasismia kokevien nuorten tuen ja hoivan tarpeisiin sekä edistää antirasistista mielenterveystyötä (Peltola 2010, 9; Needelman 2021; Järvensivu 2023; Kurki & Rask tulossa). Hoivaa rasismiin aiheuttamaan kipuun tarvittaisiin kuitenkin eri muodoissa jopa päivittäin eikä kipu välttämättä aukea onnistuneessakaan projektissa (vrt. Eskelinen ym. 2017, 14). Nuorille tulisi luoda tilaa ja tiloja puhua rasismiin kokemusten kokonaisvaltaisuudesta, mukaan lukien rasismiin vaikutuksesta mielenterveyteen, jottei näiden kokemusten kanssa jäädä yksin kokemuksia epäillen ja tulkiten olevansa ainoa, joka rasismia kokee (Eid 2019; Jäske ym. 2022; Moua ym. 2021).

Tylyn aloitussitaatti kutsuukin pohtimaan rasismien ruumiillisuutta ja kanssahoivan vertaistuellista dynamiikkaa tilanteessa, jossa yhteiskunta ja sen hoivajärjestelmä suhtau-

tuu mustiin ja ruskeisiin nuoriin ja heidän kipuunsa välinpitämättömästi, jolloin heidän on tarjottava toisilleen hoivaa, etteivät he joutuisi rakkauden ulkopuolelle (Bauer & Sánchez 2022). Artikkelissa kysyn 1) miten rasismiin aiheuttama ruumiillinen kipu ilmenee nuorten jaetuissa kokemuksissa ja 2) miten tuohon kipuun vastataan vertaistukiryhmissä?

Teoreettisia lähtökohtia rasismien ja hoivan ruumiillisuuteen

Lähestyn artikkelissa nuorten rasisminkokemuksia ruumiillisuuden näkökulmasta, jolla viitataan rasismien kokemuksellisuuteen ja kokonaisvaltaisuuteen, myös sen psyykkisiin ulottuvuuksiin. Rodun, sukupuolen ja ruumiillisuuden yhteen kietoutumat ovat jo pitkään olleet keskeisiä mustan ja intersektionaalisen feministisen ja kulttuurintutkimuksen kysymyksiä (esim. Vuorela 1999; Ahmed 2000; Hill Collins 2002; Mirza 2012, 2018). Esimerkiksi Sara Ahmed (2002) on todennut, että rasismien kokemusten ymmärtäminen vaatii ruumiillisuuden ymmärtämistä, sillä rodullistamisen prosessit perustuvat ruumiiden merkitsemiseen rodullistamisen paikaksi. Puhuttaessa rasismien ruumiillisuudesta on kuitenkin tärkeää nähdä, että rodullistetut erot eivät kumpua ruumiista, vaan ne tuotetaan suhteessa erilaisiin ruumiisiin (M'Charek 2013, 437; Vuolajärvi 2014, 287) ja siksi ”erilaisena näkyminen muiden silmissä rakentaa erityisen suhteen myös omaan ruumiiseen” (Rastas 2002, 12). Rotu myös ”näyttäytyy ja todellistuu eri tavoin ruumiillisina kokemuksina” (Vuolajärvi 2014, 285) ja merkityksellistyy eri tavoin eri tiloissa.

Rasismien psyykkisiä ulottuvuuksia on puolestaan käsitelty erityisesti psykoanalyttisen tutkimuksen käsitteiden ja keskustelujen avulla (esim. Fanon 1952/2008; Ahmed

2003; Rastas 2005, 73). Keskeisen teoreettisen näkökulman tarjoaa Frantz Fanonin (1952/2008) fenomenologinen näkökulma rodullistamiseen ruumiillisena ja psykologisena ilmiönä (Keskinen ym. 2021, 47). Fanonin luonnehdinta rasistisesta kolonisatiosta, sortavista valtasuhteista ja niiden sisäisestä psyykkisestä vaikutuksesta on edelleen ajankohtainen, sillä olemme edelleen monin tavoin tekemisissä rasismien aiheuttaman psyykkisen kivun, kuten mielen kolonisoinnin, kanssa (esim. Mills 2018; Burman 2019; Smith 2020).

Nuorisotutkimuksessa rasismien aiheuttamaa psyykkistä kipua ja rasismien ruumiillisuutta on tarkasteltu niukasti (ks. kuitenkin Hautaniemi 2001; Rastas 2002, 2004). Myös nuorten keskinäisen huolenpidon ja kosketuskokemusten tarkastelu on jäänyt vähäiseksi (ks. kuitenkin Huuki 2010; Wessman ym. 2018; Karvonen ym. 2018) kattavasta (monikulttuuristen) nuorten vertaisuutta, vertaissuhteita, vertaisyhteisöjä ja vertaistukea tarkastelevasta tutkimuksesta huolimatta (esim. Suutari 2002; Pekkarinen 2006; Korkiamäki & Ellonen 2010; Honkasalo 2011; Souto 2011; Korkiamäki 2013, 2014; Kivijärvi 2015, 2016; Saarinen & Kalalahti 2019; Ikävalko 2021; Korkiamäki & Wirola 2022). Toisaalta myös perinteisessä hoivatutkimuksessa hoivan ruumiillisuuteen on suhtauduttu pitkään välttelevästi, vaikka kosketus on keskeinen ruumiillisuuden elementti hoivassa ja hoiva pitkälti ruumiillista kohtaamista (Tedre 2004, 41; Sointu 2016).

Nuorisotutkimuksellisen hoivatutkimuksen vähäisyyden vuoksi käynnyn teoreettisissa keskusteluissa pääasiassa angloamerikkalaisen mustan feministisen (kulttuurin) tutkimuksen ja antirasistisen kansalaisaktiivisuuden puoleen. Näiden esittämää kritiikkiä ja käsitteistöä ei voi siirtää sellaisenaan Suomessa tehtyyn (nuoriso) tutkimukseen, vaan keskustelujen soveltaminen edellyttää kritiikin poliittis-historiallista

ymmärrystä, etenkin mustien ja muiden rodullistettujen yhteisöjen hoivan muotojen historiallisesta paikantuneisuudesta ja taisteluista hoivan puolesta. Näkökulmien parissa on jo pitkään teoretisoitu hoivaa ja selviytymistä kollektiivisuuden näkökulmasta (esim. Lorde 1988; Heynen 2009; van Gelder 2016) ja osoitettu miten huolenpidon etiikka (*ethics of caring*) on keskeinen osa yhteisön ja yhteisöllisyyden rakentamista: kollektiivinen hoiva ei ole vain tapa ilmaista huolenpitoa ja rakkautta vaan myös tapa vastustaa sortoa (esim. Hill Collins 2002; Graham 2007). Myös kriittisen rodun teoriaan nojaavassa vammaistutkimuksessa (DisCrit) ja queer-tutkimuksessa on korostettu, ettei länsimaiseen tiedontuotantoon kiinnittyvä hoivatutkimus kiinnitä riittävästi huomiota siihen, miten mahdollisuus saada hoivaa kytkeytyy vahvasti etuoikeuksiin, kuten rotuun, sukupuoleen ja luokkaan (esim. Connor ym. 2015; Piepzna-Samarasinha 2018; Sharman 2021). Hoivaa kriittisesti ja toipumista poliittisesti tarkastelevissa teksteissä onkin peräänkuulutettu ajatusta radikaalista hoivasta (*radical care*), jossa hoiva perustuu hierarkisuuden sijaan vertaisuuteen, kollektiivisuuteen ja yhdessä hoivaamiseen (esim. Hubart & Kneese 2020; Spade 2020).

Vaikka keskustelu hoivan kollektiivisuudesta ja hoivainstituutioiden ulkopuolella ja reunamalla tuottuvasta radikaalista hoivasta on Suomessa vasta aluillaan (esim. Hallikas ym. 2023), on suomalaisessa hoivatutkimuksessa tunnistettu esimerkiksi hoivan käsitteen alistava ja objektiivoinen luonne, hoivan poliittisuus ja myös rodun, iän ja sosioekonomisen aseman kytkeytyminen niin hoivan saamiseen kuin sen antamiseen (esim. Anttonen ym. 2009; Hoppania ym. 2016; Kröger ym. 2019; Näre 2012; Vasara & Sihto 2023). Hoivan radikaalien arkisten käytäntöjen ja sen kollektiivisuutta tarkastelevien näkökulmien toivoisi kuitenkin tulevan keskeisemmäksi osaksi myös nuorisotutkimusta.

Näiden teoreettisten keskustelujen ja tutkimusaineistoni ristiin luennan kautta kehittäen artikkelissa kanssahoivan käsitteen tavoitteeni pelkkiä hoivan tai vertaistuen käsitteitä syvemmin rasismia kokevien nuorten toisilleen tarjoaman huolenpidon ja hoivan ruumiillisuutta. Kanssahoivassa ”kanssa” ei ole pelkkä etuliite hoivaan. Sen tarkoituksena on korostaa nuorten keskinäisen huolenpidon ja hoivan yhteisöllisyyttä. Kanssahoiva on bell hooksin (2000/2016) kuvailemaa kollektiivista rakkautta, arvostusta, luottamusta ja sitoutumista tarjoten näin monikerroksisen lähestymistavan hoivan merkityksiin, muotoihin ja monimutkaisuuksiin. Ajattelen kanssahoivan hoivana toisen kanssa (*caring with*, Tronto 2013; Lehto 2015), tuntemisena toisen kanssa (*feeling with the other*, Noddings 2013, 30) ja vastavuoroisena kanssaolemisenä (*being-with each other*, Nancy 2020; ks. myös Lykke 2018). Se on vallankumouksellista rakkaustyötä (*revolutionary love work*, Piepznasamarasinhan 2018), kollektiivista itsensä rakastamista (*collective self-love and self-care* Lorde 1988; Abuelhiga 2013; Ahmed 2014) ja huolenpitoa itsestä ja toisista (Precarias a la deriva 2008, 318). Kanssahoiva on kykyä nähdä itsensä muissa: se on rakkautta, jossa toisen kipu otetaan itselle (Ahmed 2004/2018, 44) edellyttämättä vastavuoroisuutta.

Ruumiillisuutta havainnoivaa etnografiaa

Tutkimusaineisto ja siitä esittämäni analyysi perustuvat laajempaan rasismia ja mielenterveyttä käsittelevään tutkimushankkeeseeni (RaMePOC: Racism, Mental Health and Young People of Colour, Suomen Akatemia 2020–2023). Hankkeen lähtökohtana oli rasismien ja mielenterveyden kytkösten tutkiminen nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien ammattilaisten näkökulmasta.

Tutkimuksen etnografisen kentän muodostivat kaksi pääkaupunkiseudulla sijaitsevaa oppilaitosta (yläkoulu ja lukio), oppilaitosten läheisyydessä toimivat kaksi nuorisotaloa sekä kolme kolmannen sektorin mielenterveysjärjestöä. Hankkeessa tuotettu tutkimusaineisto koostuu näissä konteksteissa tuottamani etnografisten muistiinpanojen lisäksi nuoriso- ja mielenterveystyöntekijöiden (15), koulukuraattorien ja koulupsykologien (18) sekä 16–29-vuotiaiden nuorten (11) haastatteluista. Osan haastatteluista toteutin yhdessä hankkeessa mukana olleiden opiskelijoiden kanssa (Järvensivu 2023; Sullivan 2023; Needelman 2021).

Tässä artikkelissa keskityn muistiinpanoihin, joita kirjasin kuuden kuukauden ajan kolmessa nuorten vertaistukiryhmässä. Ryhmistä kahta järjesti kenttäkoulu (yläkoulu) oppilashuoltoryhmä yhteistyössä alueen nuorisotoimen kanssa ja kolmatta kaksi mielenterveysjärjestöä. Ryhmiin osallistui kaiken kaikkiaan 29 nuorta ja niitä veti seitsemän ohjaajaa. Yläkoululaisten kahteen ryhmään, eli poikaryhmiin, kuten ohjaajat ryhmiä kutsuivat, osallistui yhteensä 14 poikaa. He olivat 7–8.-luokkalaisten, 13–15-vuotiaita poikia, jotka oli kutsuttu ryhmään ensisijaisesti koulunkäyntiin liittyvien haasteiden takia. Kaikilla paitsi kahdella pojalla oli omakohtaisia kokemuksia rasismista. Mielenterveysjärjestöjen toteuttamaan ryhmään osallistui yhteensä 15 nuorta, 11 tyttöä ja 4 poikaa, jotka olivat iältään 17–18-vuotiaita ja opiskelivat toisella asteella lukiossa. Heillä kaikilla oli omakohtaisia kokemuksia rasismista, ja toisin kuin poikaryhmissä, nämä kokemukset toimivat ryhmän koollekutsumisen lähtökohtana.

Kaikkia ryhmiin osallistuneita nuoria voisi kuvata monin tavoin hyvin tavallisiksi, pääkaupunkiseudun monikulttuurisilla alueilla asuviksi, koulua käyviksi nuoriksi. Erityisiä heidän kokemuksistaan tekivät (kahta toisen poikaryhmän nuorta lukuun

ottamatta) heidän omakohtaiset, joskaan eivät identtiset, kokemuksensa rasismista. Nuorista monella, poikaryhmissä kaikilla, oli myös asiakkuussuhde oppilashuoltoon ja osalla sosiaalihuollon, kuten lastensuojelun, palveluihin. Ryhmissä jaetut kokemukset ja niihin tarvittava tuki rakentuivat pitkälti näiden kokemusten kehystämänä.

Ryhmiä tapaamisia järjestettiin pääsääntöisesti kerran viikossa, tunnista kahteen per kerta ja niiden sisältö perustui yhdessäoloon ja ryhmämuotoiseen keskusteluun. Nuorille annettiin vapaus osallistua toimintaan sen verran kuin he halusivat, mutta niiden nuorten perään nuorten, jotka olivat useampia kertoja pois, kyseltiin ja heitä houkuteltiin palaamaan. Ryhmien lähtökohtana oli tarjota matalan kynnyksen tukea nuorten arjen haasteisiin ja sitä kautta tukea mielenterveyttä. Ohjaajina toimi moniammatillinen verkosto, joka koostui koulukuraattoreista, nuorisotyöntekijöistä ja mielenterveytyön ammattilaisista sekä sosiaalialan opiskelijoista. Seitsemästä ohjaajasta viidellä oli omakohtaisia rasisminkokemuksia, ohjaajista kuusi oli miehiä ja yksi nainen.

Suhtauduin aluksi varauksella ryhmien ohjaajien kutsuun osallistua vertaistukiryhmiin. Epäröin ääneen oikeuttani osallistua vertaisuuteen perustuvaan toimintaan, jonka kohderyhmään en itse kuulunut, edes tai varsinkaan tutkijuuteni varjolla (ks. myös Honkasalo 2011, 58). Ohjaajat ja myöhemmin myös nuoret pitivät kuitenkin tärkeänä, että tutkimukseni myötä nuorten kokemustieto rasismista ja sen vaikutuksesta mielenterveyteen tulisi kuulluksi myös sellaisille tahoille, ”jotka tekevät päätöksiä nuorten elämään liittyen heitä koskaan kohtaamatta” (Yassiin, ohjaaja). Pidän tätä keskeisenä osana antirasistista tutkimusagenda, johon luen kuuluvaksi tutkijan aktiiviseen muutokseen tähtäävän roolin, tiedon tuottamisen dialogissa tutkimuksessa mukana kulkevien ihmisten kanssa ja heidän näkemystensä saattamisen laajemman yleisön

tietoon (Honkasalo 2011, 49; Dei 1996, 253). Se, että minut valkoisena tutkijana kutsuttiin tiloihin, joissa vertaisuus rakentuu mustuudelle, ruskeudelle ja rasismien omakohtaisille kokemuksille, ja joissa oli itseni lisäksi vain muutama muu valkoinen ihminen, on edellyttänyt tutkimuseettisten pohdintojen lisäksi jatkuvaa valppaana oloa ja valkoisuuteni ja etuoikeuksieni reflektointia sekä sen pohtimista, mitä ja miten minun on mahdollista tietää rasismista valkoisuuteni asettamissa rajoissa (ks. myös Rastas 2007; Seikkula 2020; Souto 2022). Ennen ryhmiin osallistumista olin pyrkinyt rakentamaan luottamukseen ja vastavuoroisuuteen perustuvaa tutkimusyhteistyötä ryhmien ohjaajien kanssa esimerkiksi kyselemällä ja kuuntelemalla heidän toiveitaan ja tarpeitaan siitä, miten tutkimukseni ja läsnäoloni ryhmissä olisi hyödyksi heille ja nuorille, ei vain minulle ja tutkimukselleni. Sitoutumistani vastavuoroisuuteen pyrin osoittamaan myös toimimalla kenttäjakson aikana vapaaehtoisena lukiolaisten ryhmää järjestävässä mielenterveysjärjestössä sekä asettumalla kuulolle tilanteissa, joissa ohjaajat toivoivat arjen kohtaamisten reflektointia. Tulkintani mukaan näin toimimalla onnistuin rakentamaan keskinäistä luottamusta, mikä edisti luottamuksen rakentumista myös nuorten kanssa.

Osallistuin kaiken kaikkiaan 24 ryhmätapaamiseen, joista yhteentoista poikaryhmissä marraskuun 2021 ja maaliskuun 2022 välillä ja kolmeentoista tapaamiseen lukiolaisten ryhmässä keväällä 2023. Poikaryhmissä käytyjä keskusteluja ja tekemiäni havaintoja peilaan myös havaintoihini heidän koulustaan, jossa vietin kenttäjakson aikana yhteensä 15 päivää. Ryhmätapaamisissa kuulostelin säännöllisesti osallistumiseni vaikutusta ryhmien ilmapiiriin. Muistutin ohjaajia ja nuoria, että mikäli läsnäoloni koettaisiin tavalla tai toisella häiritseväksi, tunkeileväksi tai keskusteluihin ja avoimuuteen vaikuttavaksi,

jättäisin tietyt tapaamiset väliin tai lopettaisin ryhmiin osallistumisen kokonaan. Koska sekä nuoret että ohjaajat vakuuttivat, ettei läsnäoloni ole häiritsevää ja koska ohjaajat kokivat, etteivät nuoret varo sanojaan puhuessaan rasismista (mitä kuulemma tapahtuu usein valkoisten läsnä ollessa), jatkoin yhteisymmärryksessä ryhmiin osallistumista.

Käytännössä osallistumiseni tarkoitti mukana ”ringissä” istumista, aika ajoin myös keskusteluun osallistumista pelkkien muistiinpanojen kirjaamisen sijaan. Koska en valkoisuuteni vuoksi joudu kokemaan rasismia henkilökohtaisesti, osallistuin rasismia koskeviin keskusteluihin esimerkiksi jakamalla nuorille tutkimustietoa rasismista. Seksuaalista häirintää koskeviin keskusteluihin osallistuin hieman aktiivisemmin jakamalla myös oma-kohtaisia kokemuksiani, vaikka en valkoisen (nyt keski-ikäisen) ruumiillisuuteni vuoksi voinut samaistua täysin niihinkään. Johanna Aromaan ja Miia-Leena Tiilin (2018, 278) tavoin ajattelen, että empaattisen eläytymisen ja nuorten kokemuksille herkistymisen kautta jonkin asteisen ymmärryksen saavuttaminen oli kuitenkin mahdollista ruumiillisen empatian toimiessa tienä nuorten ruumiilliseen tietoon. Havaintojeni pohjalta kirjoittamani analyysi on kuitenkin kirjoitettu valkoisen cissukupuolisen naistutkijan ruumiillisuuden läpi, jonka kautta en varmastikaan ole tavoittanut kaikkea sitä ruumiillisuutta, mikä rasismien kokemisessa ja ryhmissä tuottuvassa hoivassa on ollut läsnä.

Tutkimuskirjallisuuden ja aineiston välisen vuoropuhelun (Ikävalko 2021) ja teorian kanssa ajattelun (Jackson & Mazzei 2012) kautta hahmotan muistiinpanoistani episodeja, joissa luen nuorten sanoittavan tai ilmentävän rasismien ja hoivan ruumiillisuutta ja tulkitsen kanssahoivan tuottuvan. Aloitan analyysiluvut tarkastelemalla, millaisia rasismien ja rodullistamiseen kiinnittyviä ruumiillisia muistoja nuoret vertaistukiryhmissä

jakoivat ja miten nämä jaetut kokemukset muodostivat yhteyksiä ja aktivoivat kanssahoivaa. Tämän jälkeen tarkastelen kosketuksen merkitystä ja monitulkintaisuutta nuorten arjessa ja kysyn, milloin kosketus on hoivaa häiriöön, milloin hoivaavaa häiriötä. Loppuluvussa kokoan artikkelin keskeisimmät löydökset ja kiinnitän kanssahoivan antirasistisen kansalaisaktiivisuuden historialliseen jatkumoon.

Rasismi ruumiillisina muistoina ja mielen kolonisointina

Debra Walker King (2008) kuvaa mustan kivun (*Black pain*) käsitteellä niitä systemaattisia rasistisia ja rodullistavia toimintatapoja, joilla valkoiset ovat kautta historian nöyryyttäneet ja häpäisseet mustia kehoja, mutta vähätelleet aiheuttamaansa kipua. Ruumiilliset muistot ja rasismien aiheuttama kipu voivat kuitenkin olla vaikeita kuvata ja näyttää toteen, vaikka ne nousisivatkin tietyissä tilanteissa muistoina pintaan. Nuorten vertaistukiryhmissä rasismien ruumiilliset muistot ilmenivät nuorissa erilaisina reaktioina, kuten äänen tai kehonkielen muuttumisena, ääninä, vapinana, kyynelienä ja epäuskoisina hymyinä, kun tapaamisissa siirryttiin alun kuulumiskierroksen jälkeen keskustelemaan rasismikokemuksista. Tulkitsen näiden ruumiillisten reaktioiden korostavan rasismien kokemusten affektiivista voimaa, jonka ruumiilliset muistot ovat säilöneet (Povranovic Frykman 2020, 63).

Nuorten ruumiin muistiin olivat kerrostuneet paitsi yksittäiset rasistiset tapahtumat ja kokemukset (Ovaska 2019, 24), myös se, millaiset toiminnot ja liikkumisen ehdot olivat sallittuja heidän kehoilleen eri tiloissa. Ryhmissä ruumiilliset ja tilalliset muistot olivat läsnä keskusteltaessa erityisesti niin sanotuista vessaepisodeista, jotka toivat esille nuorten kokemuksen heidän ruumiillisuu-

teensa kohdistuvasta rodullistavasta ja sukupuolittuneesta nöyryyttämisestä.

Maleek kertoo opettajasta, joka nolaa häntä toistuvasti vessakäyntien takia. Eräällä oppitunnilla Maleekilla on kestänyt vessassa tavallista pidempään ja pojan tultua takaisin luokkaan opettaja on naureskellut ivallisesti koko luokan edessä: ”Kävitkö sä siellä synnyttämässä?” (Muistiinpanoja poikaryhmästä.)

Tyla kertoo tilanteesta oppitunnilla, jossa opettaja ei ole päästänyt häntä vessaan hänen lukuisista pyynnöistään huolimatta. Samalla tunnilla opettaja on kuitenkin päästänyt toisen ”mutta valkoisen” oppilaan vessaan. Kun Tyla on ihmetellyt tätä ääneen, opettaja on ärsyntyneet ja sanonut, että Tyla häiritsee vessaepisodillaan oppituntia. Nuoret kertovat, että samanlaista vessassa käymisen kontrollointia tapahtuu muillakin tunneille ja ”just meille”. Toisen opettajan tunnilla (mies)opettaja on vaatinut Tylaa kertomaan koko luokan edessä, milloin hänellä on kuukautiset, jotta opettaja voi arvioida onko vessatarve todellinen ja kuinka kauan vessassa käyminen voi maksimissaan kestää. (Muistiinpanoja lukiolaisten ryhmästä.)

Nöyryyttäminen on kautta historian ollut valkoisten tapa alistaa mustia ihmisiä ja heidän kehojaan (Menakem 2021). Fyysisen pahoinpitelyn lisäksi nöyryyttäminen on ollut keskeinen sorron ja epäinhimillistämisen elementti, jolla esimerkiksi orjuutetuilta ihmisiltä riistettiin ihmisarvo ja itsekunnioitus (Wilkins ym. 2013; Harrison 2020). Kuten Philomena Essed (2002, 207) on todennut, nöyryyttäminen on edelleen keskeinen arkipäivän rasismien muoto, jota myös ryhmien nuoret joutuivat kokemaan valkoisten opettajien taholta (ks. myös Juva 2019, 67; Karvonen ym. 2018). Maleekin ja Tylan jakamat kokemukset herättivät ryhmässä kiivasta keskustelua siitä, että ”nolaamista tehdään nimenomaan meille” (Zena, nuori) ja että ”opettajat tykkää nolata meitä” (Damini, nuori). Kokemuksiin liittyi siis sekä henkilökohtainen että kollektiivinen nöyryytyksen

kokemus (Fanon 1952/2008, 112). Julkiseen nolaamiseen liittyvä ruumiillisuuden ja ruumiin toimintojen kontrollointi näyttäytyivät nuorten silmissä opettajien keinona pitää heidät ruodussa ja havainnollistaa ei-toivotun käytöksen eli vessassa ramppaamisen seurauksia (vrt. Korhonen 2020, 7–8), joka kuitenkin nuorille symboloi nöyryytystä, joka oli ”loukkaavaa, todella loukkaavaa” (Tyla, nuori). Kipeitä nöyryyttämiskokemuksista teki ei vain niiden toistuminen, vaan niiden toistuminen ”meille”.

Sen, että nuoret korostivat nolaamisen kohdistuvan ”nimenomaan meihin”, voi tulkita kerronnallisena tehokeinona, jolla he varmistivat, että edes ryhmässä heidän kokemuksensa tulivat kuulluiksi. Nöyryyttämiskokemusten jakaminen ryhmässä herätti nuorissa myös voimakkaita ruumiillisia tuntemuksia ja tunteita. Toisin kuin itse tapahtumatilanteissa, joista on luettavissa jonkinasteista lamaantuneisuutta tilanteen hämmentävyyden vuoksi, ryhmässä kokemusten jakaminen nosti esiin vihasuutta. Esimerkiksi Tylan ruumiillisuus ilmensi kiihtyneisyyttä ja tuohtumista, hänen kehonsa tärisi ja hän puhui nopeasti, mikä kertonee kokemuksen intensiteetin säilymisestä hänen ruumiissaan kerrontahetkeen asti (ks. myös Povrzanovic Frykman 2020, 45). Nöyryyttämisen toistuvuus oli aiheuttanut joissakin nuorissa myös turvattomuuden tunnetta, jonka seurauksena he eivät enää halunneet mennä kyseisten opettajien tunneille. Nöyryytyksen aiheuttama kipu oli siis asettunut kehoon ja mieleen.

Koska koulun arjessa nöyryyttämisen aiheuttaman vihan purkautumistiet ovat pitkälti tukittuja (ks. Fanon 1961/2003), ryhmien ohjaajat kehottivat nuoria toimimaan jatkossa kollektiivisesti ja nousemaan yhdessä vastarintaan vastaavissa tilanteissa. Ryhmässä mietitettiin konkreettisia toimintatapoja, kuten sanavalintoja, joita nuoret voisivat tilanteissa käyttää. Ohjaajat tarttuivat myös

nuorten vihaisuuteen ja vaikka ryhmissä pyrittiin hillitsemään ja tuomittiin väkivaltaan ryhtymistä, osoittivat ohjaajat nuorille, että heillä oli ymmärrettävä syy ilmaista vihaa opettajien aiheuttaman kivun ja häpeän vuoksi. Kun itselle aiheutunut kipu koetaan vääryudeksi, reaktiona on usein viha (Ahmed 2004/2018). Vihaan liittyvät reaktiot ovat merkittäviä myös siksi, että kerrottuaan vessaepisodista Tyla kuvasi turhautumistaan toivomalla olevansa valkoinen.

Tyla: Oikeesti, I wish I was white!

Tylan lausahduksen, olisipa valkoinen, voi tulkita rasismien aiheuttaman kivun vaatimalla dramatisoinnilla, jonka mielen kolonisointi (Fanon 1961/2003) aiheuttaa, mutta se osoittaa myös, kuinka rasismien kokeminen voi sisäistyä itseinhoksi ja häpeäksi omaa mustuutta kohtaan, mikä saa kokijan esittämään toiveen valkoisuudesta. Toiveellaan olla valkoinen Tyla tuskin tarkoitti kirjaimellisesti haluavansa olla valkoinen, mutta hän ilmaisi sillä ymmärrystä siitä, että valkoisena elämä olisi helpompaa. Siten lausahduksen voi tulkita voimakkaana ilmauksena mustuuden kokemuksesta ilmentäessään ajatusta mustuuden toiseudesta ja alemmuudesta suhteessa valkoisuuteen (Fanon 1952/2008).

Ryhmässä ohjaajat tarttuivat Tylan lausahdukseen ja kehystivät sen kanssahoivaksi, kollektiiviseksi kokemukseksi ja keskusteluksi sisäistetystä rasismista (esim. Poku 2022; Seet 2020; Smith 2020), jonka kautta ryhmässä alkoikin löytyä sanoja vaietuille kokemuksille.

Daniela (ohjaaja) kysyy ymmärtävätkö nuoret mitä tarkoittaa sisäistetty rasismi. Osa nyökkäilee. Daniela kertoo, että rasismien sisäistäminen on usein selviytymiskeino, sillä toistuvista rasismien kokemuksista herää helposti ajatus, että olisi helpompaa olla valkoinen.

Daniela: Surullista, mutta se on meissä kaikissa varmasti jossain määrin.

Yassiin (ohjaaja) jakaa kokemuksensa nuoruudesta, kuinka turhautuminen toistuviin rasismien kokemuksiin sai hänet kirjoittamaan rakennuksen seinään suurin kirjaimin HALUAN OLLA VALKOINEN.

Yassiin: Mä ajattelin, et olis vaan helpompaa, jos olisin valkoinen.

Sara (nuori): Mä halusin kans olla pienenä valkoinen, et ois vaaleet hiukset.

Sara kertoo, että toive olla valkoinen kumpusi esimerkiksi lastenohjelmista ja myös siitä, että kadulla kävellessä ihmiset katsoivat häntä ja ihmettelivät, kun hän (ruskea lapsi) sanoi (valkoiselle) äidilleen suomeksi ”äiti”.

Sara: Jotkut kysyi mun äidiltä et onko mä adoptoitu. Mä kysyin mun äidiltä, et oisitko toivonut vaaleeta lasta, ei tällasia hiuksia (osoittaa hiuksiaan).

Äiti vastas et sun ihonväri on kaunis.

Daniela (liikuttuneena): Ulkopuolisten sanat on vahvat. Vaikka äidin sanat suojelee, ulkopuolisten sanat on vahvat.

(Muistiinpanoja lukiolaisten ryhmästä)

Kuten Fanon (1952/2008) kirjoittaa, toive olla valkoinen on pohjimmiltaan toive tulla nähdyksi – toive tulla kohdelluksi ihmisenä kaikessa mustuudessa. Ryhmien nuoret olivat oppineet jo varhaislapsuudessaan, että toive nähdyksi tulemisesta toteutuisi tulemalla valkoisten kaltaiseksi. Seuraavassa episodissa lukiolaisten ryhmän tytöt jakavat muistoja tilanteista, joissa he olivat pyrkineet tekemään kehoistaan valkoisuuteen sopivampia suoristamalla kiharoita hiuksiaan tai toivomalla sinisiä silmiä sulautuakseen valkoisuuteen.

Amina: Ala-asteella mä vihasin mun kiharoita hiuksia, halusin suoristaa ne. Ruotsin kirjassa oli kuvattuna tyttö, jolla oli isot kiharat hiukset ja pojat nauro, että ihan ku mun hiukset. Kaikki koski mun hiuksiin. Mä halusin suorat.

Sara: Mul oli tosi iso viha kiharia hiuksia kohtaan. Lukion alussa aloin tykkää niistä, katoin YouTubesta videoita eri hiustyypeistä, mut sit jotain tapahtui ja aloin taas suoristaa.

Zena: Päiväkodissa mä olin ainoa ulkomaalainen, ainoa jolla oli tummat silmät ja hiukset, niin mä halusin blondaa. Ala-asteella aloin kulkee enemmän oman kulttuurin kavereiden kanssa. Mut eskarissa

kuulin et on olemassa leikkaus, jolla voi vaihtaa silmien väriä. Mun vanhemmat sano et “oo ylpee sun kulttuurista”, mut kaverit sano “et saa leikkii meidän kaa”.

Daniela (ohjaaja): Oorteko toivonut, ettette näytä tältä?

Nyökkäilyä.

(Muistiinpanoja lukiolaisten ryhmästä.)

Episodissa tytöt käyttivät ruumiillisia muistojaan palauttaessaan mieleen rodullistamisen aiheuttamaa kipua. Rodullistettujen kauneusihanteiden sisäistämisen kautta he olivat kokeneet inhoa omasta mustuudestaan (Robinson 2011, 359) jo varhaislapsuudessa. Saran toteamus, ”mut sit jotain tapahtui ja aloin taas suoristaa”, osoittaa kuinka menneisyyden aktiivinen läsnäolo voi taltioitua ruumiiseen (Tumarkin 2013, 315). Myös Aminan kokemus kiharoiden hiusten vihaamisesta ja sen vuoksi niiden suoristamisesta kertoo rodullistamiseen liittyvien ruumiillisten tunneestimusten pysyvistä vaikutuksista: jos valtavirran kauneuden kuvastoon ei voi samastua, on mahdotonta kokea itsensä kauniiksi (Mäki-Penttilä 2022, 95). Tyttöjen jakamista kokemuksista onkin luettavissa kolorismin eli sellaisen ajatusmallin pitkäaikainen psyykinen vaikutus, jossa mustuus ja ruskeus ja niihin viittaavat piirteet, kuten tummat silmät ja kiharat hiukset, nähdään jonakin, josta halutaan päästä eroon (Eid 2022, 8).

Ryhmässä yksittäisistä ruumiillisista kipeistä muistoista muodostui kuitenkin kanssahoivan lähde niiden kiinnittyessä jaettuihin kivun tuntemuksiin (Rajan-Rankin 2021). Rodullistamisen repimien mielten kohtaamisen myötä tyttöjen kehoihin asettunut kipu alkoi hiljalleen muuttua kanssahoivaksi, jota ilmennettiin ryhmässä koskettamalla toista, myös hiuksia, hellästi ja luvan kanssa. Näin ryhmän ulkopuolella, valkoisuuden tiloissa (Mirza 2018) häpeälliseksi leimatut ”isot kiharat hiukset” (Amina, nuori) otettiin hal-

tuun niistä nauttien, minkä myötä tyttöjen ruumiillisuuteen kohdistunut tunkeileva kiinnostus ja kosketus muuttui turvan, lohdun ja toipumisen tuojaksi.

Kosketus: hoivaa häiriöön vai hoivaavaa häiriötä?

Sara: Metrossa yks äijä pisti käden mun reidelle.

Mua alko ällöttää itteni, mul tuli kehossa kuuma.

Candice: Mul tulee kans ällö olo itestä.

(Muistiinpanoja lukiolaisten ryhmästä.)

Nuorten ryhmissä jakamat kipua tuottavat kosketuskokemukset olivat äärimmäisen latautuneita, ja niihin liittyi monia tunteita ja aistimuksia, kuten Saran ja Candicen keskustelu sekä edellä esitelty hiuksiin liittyvä episodi jo toi esille. Ryhmissä jaettuja kosketusmuistoja dominoivat kosketuskokemukset, joissa erilaiset julkiset tilat, koulu mukaan lukien, näyttäytyivät riskinä omalle ruumiilliselle ja psyykkiselle koskemattomuudelle (Hautaniemi 2001, 157). Poikien kokemuksissa rasismi kietoutui pääasiassa fyysisen väkivallan uhkaan, tyttöjen kokemuksissa seksuaaliseen väkivaltaan, mutta kokemukset myös risteytyivät oletettujen sukupuolikategorioiden yli.

Väkivaltakokemuksista puhuessaan nuorten kehoissa oli aistittavissa levottomuutta, mikä ilmeni esimerkiksi liikehdintänä ja asennon vaihtamisena, kerronnan keskellä syntyvinä hiljaisina hetkinä, kyynelten nousemisena silmiin, äänen särähtelynä ja vaimentumisena sanojen jäädessä kurkkuuun. Vaikeutta sanallistaa rasistisen väkivallan kokemuksia ilmennettiin myös huumorilla. Ryhmätapaamisten edetessä ohjaajat oppivat kuitenkin tulkitsemaan tilanteita niin, että ”nyt ei voi taas yhtään tietää mitä on tulossa, kun teitä hihityttää noin kamalasti” (Daniela, ohjaaja). Nuoret myös vähätelivät

kokemaansa väkivaltaa viittaamalla esimerkiksi seksuaalisen häirinnän jokapäiväisyyteen toteamalla, että ”perseestä gräppääminen on ihan perus, ihan basicia” (ks. myös Nyyssölä ym. 2023, 174–175).

Tulkitsen, että vitsailemalla ja vähättelemällä väkivallan kokemuksia nuoret osoittivat samanaikaisesti sekä tarvetta puhua kokemuksestaan että haluavansa vaieta niistä. Kokemuksen muotoilu tapahtumaksi, jolle hihiteltiin tai jota vähäteltiin huumorin kautta, auttoi todennäköisesti etäännyttämään omakohtaisista kipeistä muistoista, jolloin niistä oli helpompi puhua (Povrzanovic Frykman 2020, 41). Näin toimiessaan nuoret todennäköisesti myös lievensivät esiin noussutta jännitystä, sillä monet puhuivat väkivallan kokemuksestaan ja niihin kiinnittyvistä kosketusmuistoista ryhmissä ensimmäistä kertaa avoimesti ääneen. Toisaalta kipeille kokemuksille hihittelyn voi tulkita merkinä vahvuudesta, sillä huumorin avulla nuoret ”loivat järjestystä kokemustensa järjettömyyteen” (mt., 41).

Väkivaltaisten kosketuskokemusten aiheuttamaan kipuun näytettiin toivovan hoivaa, lohdutusta ja vahvistusta nimenomaan toisen samanlaisen kokemuksen jakaneen nuoren hoivaavan kosketuksen kautta (ks. myös Méndez de la Brena 2022; Ikävalko 2021). Kerrontatilanteissa ja niiden jälkeen nuoret hakeutuivat yhä lähemmäs toisiaan, nojautuivat toisiinsa ja halusivat lujasti. Kun sanat alkoivat säristä, oma käsi saatettiin laittaa hellästi, mutta tiukasti toisen ympärille, päätä, hiuksia ja selkää silitellen. Kaverin kainaloon ja sohvalle käperyttiin entistä syvemmälle; riitti, että toinen ”oli rinnalla” (*being alongside*, Latimer 2013) pahimman kivun hetkellä (Méndez de la Brena 2022, 34). Koska kokemukseen pystyttiin samaistumaan ja siten jakamaan kertojan kipua (Borsch ym. 2021) kosketuksen kautta koettiin kollektiivista yhteenkuulumista.

Tärkeää näytti olevan myös niin sanottu sanaton kosketus eli nuorten toisilleen luomat

lempeät katseet ja huokaukset, joilla he osoittivat tukea ja ymmärrystä. Näin nuoret tulivat välittäneeksi toisilleen turvallisuutta ja lämpöä paitsi fyysisen kosketuksen myös katseen välityksellä, mikä osoittaa sen, kuinka katse ja kosketus voivat yhdistyä toisiinsa saumattomasti (Kolehmainen & Kinnunen 2020, 90). Samalla nuorten julkisissa tiloissa väkivalloin kohdelluista kehoista muodostui hoivan lähde ja turvan tuoja. Ryhmissä kosketus muuttui yhteen tulemiseksi, tavaksi liittyä yhteen toisen kanssa, toista kohti. Kosketuksen kautta välitettiin syvää huolta ja hoivaa sekä osoitettiin toisille, että myös musta ja ruskea keho on rakastettu ja ansaitsee tulla rakastetuksi ja hoivatuksi kaikessa mustuudessaan. Näin kosketus kiinnittyi erottamattomaksi osaksi kanssahoivaan liittyvää psyykkistä sidosta, joka kannatteli nuorten keskinäistä solidaarisuutta myös ryhmien ulkopuolella.

Nuorten jakamat kosketusmuistot tekivät näkyväksi myös kosketuksen sukupuolittuneisuuden. Jos yläasteen arjessa ei ole yleisesti tapana osoittaa julkisesti hellyyttä, poikien kesken emotionaalista haavoittuvuutta ja hellyyden osoittamista vältellään vieläkin hankammin (Peltola 2018). Myös julkisessa keskustelussa musta maskuliinisuus rakentuu usein vastakkaisena rakkaudelle ja huolenpidolle, jonka seurauksena mustien ja ruskeiden poikien kehojen likeisyys yhdistetään lähinnä fyysiseen väkivaltaan (esim. Haapajarvi & Junnilainen 2014; Tolonen 2019; Malm ym. 2023). Myös nuorisotutkimuksessa poikien välittävä kosketus on jäänyt taka-alalle tutkimuksen keskittyessä tarkastelemaan ja purkamaan mustaa maskuliinisuutta väkivaltatutkimuksen kontekstissa (esim. Honkatukia & Suurpää 2016; Keskinen 2016).

Mielikuvat mustasta maskuliinisuudesta vastakkaisena rakkaudelle, huolenpidolle ja hoivalle elivät vahvana myös ryhmien nuorten kokemuksissa. Yläasteikäisten poikien ruumiillisuudesta keskusteltiin sekä koulun

arjessa että ryhmissäkin niin, etteivät he ruumiillisuudellaan häiritse julkisessa tilassa kanssakulkijoita ja siten altistuisi rasistiselle ja fyysiselle väkivallalle (ks. myös Hautaniemi 2001, 162). Seuraava episodi poikaryhmästä kuvaa, miten kahden mustan pojan keskinäinen hellä kosketus tuli koulun arjessa tulkituksi epäsovivana ja epäkelpona toimintana, väärintekemisenä ja häiriönä.

Sakari (ohjaaja) kysyy Rachidilta ja Mehdiltä merkinnöistä, jotka he ovat saaneet Wilma-järjestelmään häiritsevästä käytöksestä. Pojat kertovat, että he ovat saaneet merkinnät, koska ovat istuneet tunnilla lähekkäin demonstroiden kaulakkain olemista ja halaamista.

Sakari: No voisitteko te istua vähän kauempana toisistanne, jos se häiritsee sitä opettajaa?

Pojat (puolustellen): Ei! Kun me halutaan istua lähekkäin, koska, tiitäsä, me autetaan toisiamme! (Muistiinpanoja poikaryhmästä.)

Episodissa poikien keskinäinen huolenpito ja hellyys tulevat erityisellä tavalla esille. Ensinnäkin luen episodista koulun aikuisten tarvetta kontrolloida poikien keskinäistä olemista (Korkiamäki & Wirola 2022). Käytännössähän poikia rankaistiin siitä, että he osoittivat hellyyttä ja hoivaa toisiaan kohtaan. Toisaalta poikien keskinäisen hellyyden ja hoivan osoittaminen koskettamalla avoimesti yläasteen arjessa osoittaa emotionaalista läheisyyttä ja rohkeutta (Kiilakoski & Lanasaari 2022, 159). Toiminnallaan pojat outoutuivat ja vastustivat mustaan maskuliinisuuteen liitettyjä väkivaltastereotyyppioita, jotka olivat vahvasti läsnä heidän arjessaan (ks. myös Mankki 2021). Kolmanneksi koskettamalla toisiaan pojat täyttivät arjessaan kohtaamaansa hoivavajetta, johon koulun aikuiset suhtautuivat varsin välinpitämättömästi.

Tulkitsenkin poikien toiminnan esimerkkinä radikaalista hoivasta (Hobart & Kneese 2020). Radikaalia poikien keskinäisestä hoivasta teki heidän tapansa asettaa toinen kai-

ken edelle ja koskettaa toista tavalla, joka ei hyödyttänyt itseä vaan päinvastoin hankaloitti heidän asemaansa koulussa aiheuttaen ongelmia, kuten huonon käytöksen merkintöjä. Tulkitsen myös, että vertaistukiryhmä toimi pojille radikaalin hoivan vahvistajana, sillä ryhmässä läheisyydelle ja kosketukselle annettiin tilaa. Ryhmätapaamisissa pojat hakeutuivatkin toistuvasti toistensa kainaloon, istumaan lähekkäin, lähes sylkkäin, milloin toistensa hartioita hieroen, milloin hiuksia näperellen. Ryhmässä pojat saivat vahvistusta sille, että myös heillä, mustilla pojilla, on oikeus olla lähekkäin, kiertää käsi hellästi ”veljen” ympärille ilman arvostelevaa katsetta ja rankaisevia seurauksia. Näin ryhmä tuli tarjonneeksi pojille lepoaika (downtime, hooks 1994), kaivatun hengähdys hetken kesken koulupäivän, tilan, jossa toipua ja ladata akkuja, tilan, jossa kosketus tuotti hoivaa ja turvaa.

Olisi toivottavaa, että nuorten arjessa osallisina olevat aikuiset ymmärtäisivät, kuinka tärkeää toisista huolehtiminen ja hoivatuksi tuleminen on myös mustien ja ruskeiden poikien hyvinvoinnille (Brooms & Wint 2021). Kysymys kuuluukin, voitaisiinko kouluyhteisössä ja yhteiskunnassa laajemminkin ymmärtää ja myös hyödyntää poikien keskinäistä hoivaa voimavarana erityisesti niillä hyvinvoinnin ulottuvuuksilla, joilla poikien suhteet institutionaalisiin aikuisiin ovat helposti ristiriitaiset (ks. myös Korkiamäki & Wirola 2020).

Kanssahoiva osana historiallista antirasistista kansalaisaktivismia

Kollektiivisuuteen ja vertaisuuteen perustuva hoiva ja huolenpito ovat historiallisesti olleet keskeinen hoivan muoto mustien ja ruskeiden ihmisten yhteisöissä yhteiskunnissa, joissa institutionaalinen hoiva on aiheuttanut toipumisen sijaan kipua tai se on puuttunut

kokonaan (esim. Spade 2020; Washington 2008). Jo monien sukupolvien ajan nämä yhteisöt ovat järjestäytyneet auttaakseen toisiaan ja paikatakseen institutionaalisen hoivan puutteita sekä tarjotakseen tukea hoivapalveluissa kohdattuun rasismiin ja sortoon. Myös vertaistukitoiminnan juuret ovat mustassa kansalaisaktiivisissa, tarkemmin 1970-luvun New Yorkissa toimineiden mustien transaktivistien Marsha P. Johnsonin ja Sylvia Riveran perustamassa STAR Housessa, joka toimi turvallisena tilana kodittomille mustille transsuhmisille tavata vertaisia, levätä, ruokailla ja toipua yhdessä (Piepzna-Samarasinha 2018, 34).

Hoivan kollektiivisuuden ymmärtäminen osana historiallista antirasistista kansalaisaktiivismissä on auttanut ymmärtämään ja lukemaan toisin myös tässä artikkelissa tarkastelemiani kollektiivisen hoivan muotoja. Vaikka 2020-luvun pääkaupunkiseudun monikulttuurisia asuinalueita, joissa vertaistukiryhmiin osallistuneet nuoret asuvat, ei voi rinnastaa 1970-luvun New Yorkin Lower East Sideen, tarve vertaistuelle ja mustuutta ja ruskeutta juhlistaville tiloille on ilmeinen myös heille. Lisäksi vaikka institutionaalisen hoivan puutteet ovat Suomessa täysin eri luokkaa kuin Yhdysvalloissa, jossa esimerkiksi julkista terveydenhuoltoa ei ole, merkittäviä puutteita hoivajärjestelmässä on myös täällä, kuten nuorten kokemuksista on luettavissa.

Lapsuuden ja nuoruuden tulisi olla elämänvaihe, jolle on ominaista hoivan saaminen, ei niinkään sen antaminen (Sihto & Hokkila 2023). Vertaistukiryhmien nuoret joutuivat kuitenkin hoivaamaan toisiaan hoivattavana olemisen sijaan ja kehrittelemään vertaisuuteen perustuvia hoivan muotoja vastauksena virallisen hoivajärjestelmän puutteisiin (ks. myös Kiilakoski & Lanan 2022, 153). Vaikka kanssahoiva antaa nuorille paljon – luo yhteisöllisyyttä, vertaisuutta ja tuo turvaa – se voi kuitenkin myös uuvuttaa,

sillä hoiva tuottuu, ainakin osittain, hoivaa tarjoavan palvelujärjestelmän epäonnistumisesta. Olisi poliittisesti tärkeää, että hoivajärjestelmämme tarjoisi rasismia kokeville nuorille enemmän tiloja, joissa rasismien kokemuksista on turvallista puhua vertaisten ja turvallisten aikuisten kanssa: vastatiloja (*counterspace*, *counterpublics*, Mirza & Reay 2000; Mirza 2018; Rantakallio 2021), joissa jakaa ja kehitellä yhteisöllisiä keinoja selviytyä ja toipua sekä tiloja, joissa mustuus ja ruskeus kaikessa kauneudessaan ja ansaitsemassaan rakkaudessa asetetaan toiminnan keskiöön.

Uskon, että havainnoimani vertaistukiryhmät, joissa pyrittiin yksilölliset kokemukset ylittävään yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen, tarjosivat nuorille jotain sellaista, mitä on mahdotonta mitata panoksen ja tuloksen suhteen, nimittäin solidaarisuutta, läheisyyttä ja hoivaa. Jaettujen kokemusten kautta ryhmässä löytyi yhteyksiä ja kiintymystä, tunnetta rakastetuksi tulemistä. Kanssahoiva, jota nuoret ryhmissä tarjosivat ja vastaanottivat, rakentui yhdessä huolehtimiselle: hoivalle, jota saatiin ja annettiin omilla ehdoilla, itsenäisesti ja arvokkaasti sekä hoivalle, joka oli yhteisöä rakentavaa ja rakastavaa (Piepzna-Samarasinha 2018).

Mutta ei kanssahoivakaan ole täysin ongelmatonta. Ryhmissä oli havaittavissa erilaisia tapoja asettua toisen läheisyyteen ja jakaa hoivaa. Keskustelurinkiin muodostui vakiintuneet ja harkitut paikat, eikä nuorille ollut yhdentekevää kuka istui kenenkin viereen. On myös todennäköistä, että ryhmien ulkopuolelle jäi nuoria, joita ei syystä tai toisesta kutsuttu mukaan. Vertaistukiryhmät eivät siis avaudu kaikille nuorille samanlaisina kanssahoivan tiloina.

Kanssahoiva ei siis tarkoita idealisoitua versiota nuorten vertaisuudesta enkä tavoittelekaan sillä nuorten keskinäisen huolenpidon romantisoimista tai nuorten keskinäisten valtasuhteiden ohittamista. Pidän kuitenkin

tärkeänä, että kanssahoiva teoreettisena käsitteenä ja käytäntönä auttaa ymmärtämään ja näkemään nuorten kehojen likeisyyden kahdet kasvot: se mikä voi näyttäytyä ulkopuolisille häiriönä, voi olla nuorille jopa elinehto, ainoa tapa saada läheisyyttä ja hoivaa. Parhaimmillaan kanssahoiva voikin tarjota koko elämää kannattelevaa huolenpitoa tavoittaessaan hoivan poliittisuuden ja paikatessaan rasismien aiheuttamaa kipua. Esitän, että häiriön ja huolenpidon ristivedossa kanssahoiva muotoutuu ”mustuuden rakastamisen poliittiseksi vastarinnaksi” (hooks 1992) ja ”hiljaiseksi mellakaksi” (*quiet riot*, Mirza 2015), jolla nuoret osoittavat paitsi yhteenkuuluvuutta myös haastavat heihin kohdistuvaa rodullistavaa katsetta. Lopuksi peräänkuulutankin bell hooksin (1992) ajatusta mukailien rakastavaa katsetta kohdatesamme mustia ja ruskeita nuoria, jottei vastuu hoivasta jäisi kirjaimellisesti nuorten harteille.

Lähteet

- Abuelhiga, Soraya (2013) Woman walking heavy/ Brown worlds in her face: global(ized) identities and universal patriotism in the poetry of Suheir Hammad. *The Postcolonialist* 1 (1), 16–41.
- Ahmed, Sara (2014) Selfcare as Warfare. *Feminist killjoys* 25.8.2014. <https://feministkilljoys.com/2014/08/25/selfcare-as-warfare/> (Viitattu 27.2.2024)
- Ahmed, Sara (2004/2018) *Tunteiden kulttuuripoliittikka. [Cultural Politics of Emotion]*. Suom. Elina Halttunen-Riikonen. Tampere: Niin & Näin.
- Ahmed, Sara (2003) Pelon politiikka. Suom. Laura Huttunen. Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere: Vastapaino, 189–211.
- Ahmed, Sara (2000) *Strange Encounters: Embodied Others in Post-coloniality*. London: Routledge.
- Alin, Ella (2018) Vähättely vie terveyden. Rasismi kuormittaa mielen terveyttä. Entisestäään mielen terveyttä kuormittaa se, kun rasismien olemassaoloa ei tunnusteta. *Voima* 27.12.2018. <https://voima.fi/artikkeli/2018/vahattely-vie-terveyden/> (Viitattu 27.2.2024)
- Anttonen, Anneli & Valokivi, Heli & Zechner, Minna (2009) *Hoiva: tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino.
- Aromaa, Johanna & Tiili, Miia-Leena (2018) Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.) *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry, 258–283.
- Bauer, Eurydice & Sánchez, Lenny (2022) “In México, I was someone, but here I am a nobody”: An Immigrant Mother and Daughter Moving Beyond Love to Facilitate New Ways of Being. *International Journal of Qualitative Studies in Education* 35 (6), 655–677.
- Borsch, Anne Sofie & Vitus, Kathrine & Skovdal, Morten (2021) School Caringscapes: Understanding How Time and Space Shape Refugee and Immigrant Adolescents’ Caring Practices and Wellbeing in Danish Schools. *Wellbeing, Space and Society* 2.
- Brooms, Derrick R. & Wint, Keisha M. (2021) Caring Now and Later: Black Boys’ Schooling Experiences of Relational Care. *Teachers College Record* 123 (9), 112–143.
- Burman, Erica (2019) *Fanon, Education, Action: Child as Method*. London: Routledge.
- Connor, David J. & Ferri, Beth A. & Annamma, Subini A. (toim.) (2015) *DisCrit – Disability Studies and Critical Race Theory in Education*. New York: Teachers College Press.
- Dei, George (1996) Critical Perspectives in Antiracism: An Introduction. *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 33 (3), 247–267.
- Delgado, Richard (1995) *The Rodrigo Chronicles: Conversations About American and Race*. New York: New York University Press.
- Duncan, Garrett Albert (2002) Beyond Love: A Critical Race Ethnography of the Schooling of Adolescent Black Males. *Equity & Excellence in Education* 35 (2), 131–143.
- Eid, Mona (2022) Tummat silmät, ruskea tukka. Teoksessa Mona Eid (toim.) *Kiharoita. Kirjoituksia hiuksista*. Helsinki: Kustantamo S&S, 7–19.
- Eid, Mona (2019) Jakso 3: Rasismi, mielen terveyts ja koulu. Kaikkien koulu? podcast-tallenne. Ruskeat Tytöt Media. <https://www.ruskeattytot.fi/rmedia/kaikkienkoulu> (Viitattu 27.2.2024)
- Eid, Mona & Castaneda, Anu (2023) *Ulkomaalais-taustaisten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa*. Helsinki: Valtion nuorisoneuvosto, julkaisuja 73.
- Essed, Philomena (2002) Everyday racism. Teoksessa David Theo Goldberg & John Solomos (toim.) *A Companion to Ethnic and Racial Studies*. Malden, MA: Blackwell, 202–216.

- Fanon, Frantz (1961/2003) *Sorron yöstä. [Les damnés de la terre]*. Suom. Hilka Mäki. Helsinki: Like.
- Fanon, Frantz (1952/2008) *Black Skin, White Masks. [Peau noir, masques blancs]*. Käännös Richard Philcox. London: Penguin Books.
- Graham, Mekada (2007) The Ethics of Care, Black Women and the Social Professions: Implications of a New Analysis. *Ethics and Social Welfare* 1 (2), 194–206.
- Gomez, Judelysse & Reid, Lauren & Polanco-Roman, Lillian & Barney, Angela & Peyton, Clare & Olugbemiga, Oluwanifemi (2024) Self- and Collective Care as Radical Acts: A Mixed-method Study on Racism-based Traumatic Stress Among Emerging Adults. *American Journal of Orthopsychiatry* 94 (1), 61–76.
- Haapajärvi, Linda & Junnilainen, Lotta (2014) Nuorisojengit eriarvoisuuden mittarina. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (6), 709–711.
- Hallikas, Iivu & Niska, Ilse & Tölkö, Mili (2023) Radikaalia hoivaa. Hapuilua kohti toisenlaista tietämistä ja tekemistä. *Tiede & Edistys* 48 (1), 80–83.
- Harinen, Päivi (2005) *Mitähän tekis? Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen -tutkimushankkeen väliraportti*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/mitahantekis.pdf> (Viitattu 27.2.2024)
- Harinen, Päivi & Honkasalo, Veronika & Souto Anne-Mari & Suurpää, Leena (toim.) (2009) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 91.
- Harrison, Kevin S. (2020) *A name for the pain: examining the consequences of racial microaggressions in K-12 schooling from the perspectives of adult African American males*. Wichita, KS: Wichita State University.
- Hautaniemi, Petri (2001) Ihonväri ja syrjintä nuoren somalimiehen arjessa. Teoksessa Anne Puuronen & Raili Välimaa (toim.) *Nuori ruumis*. Helsinki: Gaudeamus, 153–169.
- Henttonen, Elina & Kareinen, Janne (2023) *”Kukaan ei synny vihaamaan”: nuorten dialogit rasismista ja syrjinnästä*. Helsinki: Oikeusministeriö, julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2023:34.
- Heynen, Nik (2009) Bending the Bars of Empire from Every Ghetto for Survival: The Black Panther Party’s Radical Antihunger Politics of Social Reproduction and Scale. *Annals of the Association of American Geographers* 99 (2), 406–422.
- Hill Collins, Patricia (2002) *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. New York: Routledge.
- Hinkula, Emma (2023) Rasistilääkärit. *YLE* 4.11.2023. <https://yle.fi/a/74-20058448> (Viitattu 27.2.2024)
- Hobart, Hi’ilei Julia Kawehipuaakahaopulani & Kneese, Tamara (2020) Radical care: survival strategies for uncertain times. *Social Text* 38 (1), 1–16.
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken: monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 109.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari (2007) Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 76, 115–138.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari & Suurpää, Leena (2007) *Mikä tekee nuorisotyöstä monikulttuurisen? Kokemuksia, käytäntöjä ja haasteita 10 suurimmassa kunnassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 16. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/kymppikerho.pdf> (Viitattu 27.2.2024)
- Honkatukia, Päivi & Suurpää, Leena (2016) Generational negotiations on young men’s criminality and ethnic hierarchies in Finland. Teoksessa Paul Van Aerschot & Patricia Daenzer (toim.) *The Integration and Protection of Immigrants. Canadian and Scandinavian Critiques*. London: Routledge, 187–198.
- hooks, bell (2000/2016) *Rakkaus muuttaa kaiken. [All about Love]*. Suom. Elina Halttunen-Riikonen. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry/ Niin & Näin.
- hooks, bell (1994) *Teaching to Transgress: Education as the Practice of Freedom*. New York: Routledge.
- hooks, bell (1992) The Oppositional Gaze: Black Female Spectator. *The Feminism and Visual Cultural Reader*, 94–105.
- Hoppania, Hanna-Kaisa & Karsio, Olli & Näre, Lena & Olakivi, Antero & Sointu, Liina & Vaittinen, Tiina & Zechner, Minna (2016) *Hoivan arvoiset: vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Huuki, Tuija (2010) *Koulupoikien statustyö väkivallan ja välittämisen valokiilassa*. Oulu: Oulun yliopisto, Kasvatustieteiden tiedekunta.
- Ikävalko, Elina (2021) Affektiivinen kuuluminen vertaisuuteen perustuvassa mielenterveystyössä. *Sosiologia* 58 (4), 338–354.
- Jackson, Alicia Y. & Mazzei, Lisa A. (2012) *Plugging One Text into Another*. Teoksessa Alicia Y. Jackson

- & Lisa A. Mazzei (toim.) *Thinking with Theory in Qualitative Research: Viewing Data Across Multiple Perspectives*. Abingdon, Oxon: Routledge, 1–19.
- Juva, Ina (2019) *Who Can Be 'Normal'? Constructions of Normality and Processes of Exclusion in Two Finnish Comprehensive Schools*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Jäske, Alice & Waenthongkham, Janina & Niemi-Sampan, Priska (2022) *Mixed – suomalaista elämää kulttuurien risteyässä*. Helsinki: Kosmos.
- Järvensivu, Venla (2023) *Vaikeneva ja vaientava valkoisuuden tila. Koulun opiskeluhuolto valkoisuutta tuottavana tilana*. Maisterintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kasvatustieteellinen tiedekunta.
- Karvonen, Ulla & Heinonen, Pilvi & Tainio, Liisa & Routarinne, Sara & Ahlholm, Maria (2018) Opettajan kosketus oppilaiden koulumuistoissa: opettajan toimintaa selittämässä. *Kasvatus & Aika* 12 (4), 5–21.
- Keskinen, Suvi (2016) Borders of the Finnish Nation: Media Politics and Rape by 'Foreign' Perpetrators. Teoksessa Elisabeth Eide & Kaarina Nikunen (toim.) *Media in Motion: Cultural Complexity and Migration in the Nordic Region*. London: Routledge, 107–124.
- Keskinen, Suvi & Mkwesha, Faith & Seikkula, Minna (2021) Teoreettisen keskustelun avaimet: rasismi, valkoisuus ja koloniaalisuuden purkaminen. Teoksessa Suvi Keskinen & Minna Seikkula & Faith Mkwesha (toim.) *Rasismi, valta ja vastarinta: rodullistaminen, valkoisuus ja koloniaalisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 45–68.
- Kiilakoski, Tomi & Lanas, Maija (2022) Kahden kehän koulu. Teoksessa Maija Lanan & Tomi Kiilakoski (toim.) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Tampere: Vastapaino, 151–174.
- Kinouani, Guilaine (2021) *Living While Black. The Essential Guide to Overcome Racial Trauma*. London: Ebury Press.
- Kivijärvi, Antti (2016) Maalta kaupunkiin? Nuoret maahanmuuttajamiehet ja Suomen sisäinen muuttoliike. Teoksessa Antti Kivijärvi & Marja Peltola (toim.) *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolot -vuosikirja 2016*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto & Terveyden ja hyvinvoinnin laitos & Nuorisosiain neuvottelukunta, 167–179.
- Kivijärvi, Antti (2015) *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaisuuhteissa. Tutkimus maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön nuorten kohtaamisista nuorisotyön kentillä*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 162.
- Kolehmainen, Marjo & Kinnunen, Taina (2020) Affektiiviset repertuaarit suomalaisten kosketuselämäkerroissa. Teoksessa Jenni Rinne & Anna Kajander & Riina Haanpää (toim.) *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 67–112.
- Korhonen, Venla (2020) Queerin häpeän ja queerin raivon yhteenkietoutuma produktiivisena ja affektiivisena voimana televisiosarjassa Black Sails. *Sukupuolentutkimus* 33 (4), 5–17.
- Korkiamäki, Riikka (2013) *Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaisuuhteissa*. Tampere & Helsinki: Tampere University Press & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 137.
- Korkiamäki, Riikka (2014) "Jos mä nyt voisin saada ystäviä" – Ulkopuolisuus vertaisuuhteissa nuorten kokemana. Teoksessa Mika Gissler & Marjatta Kekkonen & Päivi Känkänen & Päivi Muranen & Matilda Wrede-Jäntti (toim.) *Nuoruus toisinaan – Nuorten elinolot -vuosikirja 2014*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 38–50.
- Korkiamäki, Riikka & Ellonen, Noora (2010) Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluikässä. *Nuorisotutkimus* 28 (3), 18–35.
- Korkiamäki, Riikka & Wiro, Vilma (2022) Hyödyllistä ja häiritsevää: nuorten vertaisuuhteet opettajien tulkitsemisena voimavaroina ja ongelmina. Teoksessa Maija Lanan & Tomi Kiilakoski (toim.) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Tampere: Vastapaino, 129–150.
- Kröger, Teppo & van Aerschot, Lina & Puthenparambil, Jiby Mathew (2019) Ikääntyneiden hoiva- köyhyys. *Yhteiskuntapolitiikka* 84 (2), 124–134.
- Kuokkanen, Katja (2020) Helsingin keskustassa liikkuu nyt joukoissa yli sata mahdollisesti vaarallista nuorta – Asiantuntijoiden mukaan taustalla on uusi maahanmuuttoon liittyvä ilmiö. *Helsingin Sanomat* 10.11.2020. <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007609651.html> (Viitattu 27.2.2024)
- Kurki, Tuuli (2022) *Jengiytymisen kahdet kasvot*. Esitys Helsingin kaupungin nuorisopalveluiden itäisen yksikön kehittämisspäivillä 1.11.2022.
- Kurki, Tuuli & Rask, Shadia (tulossa) Hyper(in)visible representations of race, gender and mental health in the imageries of youth mental health services. *Journal of Youth Studies*.
- Laine, Sofia & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) (2023) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasuumista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 176. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/nuoruus_korona_ajan_kaupungissa.pdf

- Latimer, Joanna (2013) Being Alongside: Rethinking Relations Amongst Different Kinds. *Theory, Culture & Society* 30 (7–8), 77–104.
- Lehto, Iiris (2015) Välittäminen. Teoksessa Eeva Jokinen & Juhana Venäläinen (toim.) *Prekarisaatio ja affekti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto: Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 118, 71–93.
- Lorde, Audre (1988) *A Burst of Light*. Ann Arbor, MI: Firebrand Books.
- Lykke, Nina (2018) When Death Cuts Apart: On Affective Difference, Compassionate Companionship and Lesbian Widowhood. Teoksessa Tuula Juvonen & Marjo Kolehmainen (toim.) *Affective inequalities in intimate relationships*. London: Routledge, 109–124.
- Malm, Karla & Åberg, Erica & Gröhn, Jaana & Wadunombi, Malissa (2023) Huolipuheesta kohti huolenpitoa? Tiemiehet tulkinallisissa kamppailuissa. Teoksessa Sofia Laine & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasaumista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 176. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/nuoruus_korona_ajan_kaupungissa.pdf
- Mankki, Laura (2021) “Tiesin, etten ole tervetullut” – maahanmuuttajataustaisten miesten rodullistetut mieheydet ja pieni toiminta ryhmäkeskustelussa ja yksilöhaastattelussa. Teoksessa Timo Aho & Jiri Nieminen & Arttu Salo (toim.) *Miestutkimuksen metodologiaa*. Tampere: Vastapaino, 73–101.
- Mantsinen, Jecaterina (2023) Väkivaltakokemukset ja päihteiden käyttö korostuvat ulkomaalaistaustaisten lasten elämässä, kertoo kysely. *Helsingin Sanomat* 3.2.2024 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000010202154.html> (Viitattu 27.2.2024)
- M’Charek, Amade (2013) Beyond Fact and Fiction: On the Materiality of Race in Practice. *Cultural Anthropology* 28 (3), 420–442.
- Menakem, Resmaa (2021) *My Grantmother’s Hands. Racialized Trauma and the Pathway to Mending Our Hearts and Bodies*. London: Penguin Books.
- Méndez de la Brena, Dresda E. (2022) ‘Caring Matter’: A Love Story of Queer Intimacies Between (Her) Body and Object (Her Cigarette). Teoksessa Marjo Kolehmainen & Annukka Lahti & Kinneret Lahad (toim.) *Affective Intimacies*. Manchester: Manchester University Press, 27–44.
- Mills, China (2018) ‘Dead People Don’t Claim’: A Psychopolitical Autopsy of UK Austerity Suicides. *Critical Social Policy* 38 (2), 302–322.
- Mirza, Heidi Safia (2018) Black Bodies ‘Out of Place’ in Academic Spaces: Gender, Race, Faith and Culture in Post-Race Times. Teoksessa Jason Arday & Heidi Safia Mirza (toim.) *Dismantling Race in Higher Education. Racism, Whiteness and Decolonising the Academy*. Cham: Palgrave Macmillan, 175–193.
- Mirza, Heidi Safia (2015) “Harvesting Our Collective Intelligence”: Black British Feminism in Post-Race Times. *Women’s Studies International Forum* 51, 1–9.
- Mirza, Heidi Safia (2012) ‘A Second Skin’: Embodied Intersectionality, Transnationalism and Narratives of Identity and Belonging Among Muslim Women in Britain. *Women’s Studies International Forum* 36, 5–15.
- Mirza, Heidi Safia & Reay, Diane (2000) Spaces and Places of Black Educational Desire: Rethinking Black Supplementary Schools as a New Social Movement. *Sociology* 34 (3), 521–544.
- Moua, Michaela & Mäki-Penttilä, Saida & Onwen, Akunna & Sandberg, Paloma (2021) Afrosuomalaisen yhteisön voimaantumista ja hyvinvointia – Good Hair Day. Teoksessa Keskinen, Suvi & Seikkula, Minna & Mkwesha, Faith (toim.) *Rasismi, valta ja vastarinta. Rodullistaminen, valkoisuus ja kolonialaisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus, 111–115.
- Mäki-Penttilä, Saida (2022) #omauppeefro. Teoksessa Mona Eid (toim.) *Kiharoita. Kirjoituksia hiuksista*. Helsinki: Kustantamo S&S, 89–96.
- Nancy, Jean-Luc (2020) *Singulaarinen pluraalinen oleminen*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Needelman, Ona (2021) “So it is... I don’t think that was racism either, but it was just a kind of ignorance.”: Providers’ perceptions on race, racism and addressing racism through school-based mental health services. Maisterintutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Noddings, Nel (2013) *Caring: A Relational Approach to Ethics and Moral Education*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Nyysölä, Anni & Jurvanen, Susanna & Saarikkomäki, Elsa & Tolonen, Tarja (2023) Nuorten kohtaama syrjintä ja häirintä korona-ajan kaupunkitilassa. Teoksessa Sofia Laine & Eila Kauppinen & Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikaumista*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisu 176, 160–175. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/nuoruus_korona_ajan_kaupungissa.pdf
- Näre, Lena (2012) Hoivatyön glokaaleilla markkinoil-

- la: filippiiniläisten sairaanhoitajien rekrytointi Suomeen jälkikolonialistisena käytäntönä. *Sociologia* 49 (3), 206–221.
- Ovaska, Anna (2019) Johdatus ruumiilliseen ja kulttuuriseen tiedostamattomaan – Roxane Gayn Hunger ja ruumiin muistelmät. *Niin & Näin* 4/2019, 24–29.
- Pekkarinen, Elina (2006) Lastensuojelun ryhmätoiminta murrosikäisten tyttöjen kokemana. Teoksessa Hannele Forsberg & Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia*. Jyväskylä: PS-kustannus, 99–128.
- Peltola, Marja (2018) Tunteet rodullistettujen vähemmistöjen sukupolvisuhteissa. Teoksessa Petteri Eerola, & Henna Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Helsinki: Gaudeamus, 111–129.
- Peltola, Marja (2010) *Youth Work In Finland – Finding Ways for Intercultural Opening. National Report for the Project “Moving Societies Towards Integration”*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, verkkojulkaisuja 38. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/youthwork.pdf> (Viitattu 27.2.2024)
- Piepzna-Samarasinha, Leah Lakshmi (2018) *Care Work: Dreaming Disability Justice*. Vancouver: Arsenal Pulp Press.
- Poku, Veronica (2022) *Black Student Teachers’ Experiences of Racism in the White School*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Povrzanović Frykman, Maja (2020) Aistimuistot ja affektiivinen jatkuvuus humanitaarisen avun esineissä. Teoksessa Jenni Rinne & Anna Kajander & Riina Haanpää (toim.) *Affektit ja tunteet kulttuurien tutkimuksessa*. Helsinki: Suomen kansatieteilijöiden yhdistys Ethnos ry, 31–66.
- Precarias a la deriva (2009) *Hoivaajien kapina. Tutkimusmatkoja prekaarisuuteen*. Helsinki: Like & Tutkijaliitto.
- Pyykkönen, Miikka (2007) *Monikulttuurisuus suomalaisten nuorisojärjestäjien toiminnassa*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, verkkojulkaisuja 10. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/jarjesto.pdf>
- Rajan-Rankin, Sweta (2021) Material Intimacies and Black Hair Practice: Touch, Texture, Resistance. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 29 (3), 152–164.
- Rantakallio, Inka (2021) Femcees Finland, NiceRap ja vastatilojen voima. Suomalaisnaisten vertaisverkostojen historiaa. *Etnomusikologian vuosisirkka* 33, 67–93.
- Rastas, Anna (2007) *Rasismi lasten ja nuorten arjessa. Transnationaalit juuret ja monikulttuuristuva Suomi*. Tampere: Tampereen yliopisto & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 78.
- Rastas, Anna (2005) Rasismi: oppeja, asenteita, toimintaa ja seurauksia. Teoksessa Anna Rastas & Laura Huttunen & Olli Löytty (toim.) *Suomalainen vieraskirja. Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino, 69–116.
- Rastas, Anna (2004) Am I Still ‘White’? Dealing With the Colour Trouble. *Balay: Culture, Law and Colonialism*, VI, 94–106.
- Rastas, Anna (2002) Katseilla merkitys, silminnähdn erilaiset. Lasten ja nuorten kokemuksia rodullistavista katseista. *Nuorisotutkimus* 20 (3), 3–17.
- Robinson, Cynthia L. (2011) Hair as Race: Why ‘Good Hair’ May Be Bad for Black Females. *Howard Journal of Communications* 22 (4), 358–376.
- Rosen, Rachel & Crafter, Sarah & Meetoo, Veena (2021) An Absent Presence: Separated Child Migrants’ Caring Practices and the Fortified Neoliberal State. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 47 (7), 1649–1666.
- Saarikkomäki, Elsa (2021) Etnisten vähemmistönuorten kokemukset virallisesta kontrollista ja leimasta. *Kriminologia* 1 (1), 20–38.
- Saarinen, Minna & Kalalahti, Mira (2019) Itsenäisesti vai kavereiden perässä? Vertaisuhteet ja maahanmuuttotausta koulutusvalinnoissa. Teoksessa Markku Jahnukainen & Mira Kalalahti & Joel Kivirauma (toim.) *Oma paikka haussa: maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus*. Helsinki: Gaudeamus, 200–221.
- Seet, Adam Z. (2020) Surviving the Survival Narrative Part 1: Internalised Racism and the Limits of Resistance. *Cosmopolitan Civil Societies: An Interdisciplinary Journal* 12 (2/3), 36–50.
- Seikkula, Minna (2020) *Different Antiracisms: Critical Race and Whiteness Studies Perspectives on Activist and NGO Discussions in Finland*. Helsinki: Helsingin yliopisto, Valtiotieteellinen tiedekunta.
- Sihto, Tiina & Hökkilä, Kirsi (2021) Nuoret hoivaajat – näkymättömästä näkyväksi? *Yhteiskuntapolitiikka* 86 (2), 218–223.
- Sharman, Zena (toim.) (2021) *The Care We Dream of. Liberatory and Transformative Approaches to LGBTQ+ Health*. Vancouver: Arsenal Pulp Press.
- Smith, Linda Harms (2020) Frantz Fanon’s revolutionary contribution. An attitude of decoloniality as critical pedagogy for social work. Teoksessa Christine Morley & Phillip Ablett & Carolyn Noble & Stephen Cowden (toim.) *The Routledge Handbook of Critical Pedagogies for Social Work*. London: Routledge, 399–411.
- Sointu, Liina (2016) *Hoiva suhteessa. Tutkimus puo-*

- lisoaan hoivaavien arjesta*. Tampere: Tampere University Press.
- Souto, Anne-Mari (2022) Rasismi ja nuorten koulutuspolut. Teoksessa Maija Lanas & Tomi Kiilakoski (toim.) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Tampere: Vastapaino, 231–258.
- Souto, Anne-Mari (2011) Arkipäivän rasismi koulussa: etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 110.
- Spade, Dean (2020) Solidarity not charity. *Social Text* 38 (1), 131–151.
- Suutari, Minna (2002) *Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 26.
- Tedre, Silva (2004) Tukisukkahousut sosiaalipoliitikaan! Teoksessa Eeva Jokinen, Marja Kaskisaari & Marita Husso (toim.) *Ruumis töihin! Käsite ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino, 41–64.
- Tolonen, Tarja (2019) Minority Young Men's Gendered Tactics for Making Space in the City and at School. *Gender and Education* 31 (3), 408–424.
- Tolonen, Tarja & Aapola-Kari, Sinikka & Lahtinen, Jenni & Wrede-Jäntti, Matilda (2018) Miten kaupungista tulee oma? Kaupunkipääoma ja nuorten eriytyneetsuhteet kaupunkitilaan. *Nuorisotutkimus* 36 (3), 57–75.
- Tronto, Joan C. (2013) *Caring Democracy: Markets, Equality, and Justice*. New York: NYU Press.
- Tumarkin, Maria (2013) Crumbs of Memory: Tracing the 'More-Than-Representational' in Family Memory. *Memory Studies* 6 (3), 301–320.
- Van Gelder, Sarah (2016) The Radical Work of Healing: Fania and Angela Davis on a New Kind of Civil Rights Activism. *Yes! Solutions Journalism* 19.2.2016. <https://www.yesmagazine.org/issue/life-after-oil/2016/02/19/the-radical-work-of-healing-fania-and-angela-davis-on-a-new-kind-of-civil-rights-activism> (Viitattu 27.2.2024)
- Vasara, Paula & Sihto, Tiina (2023) Johdanto. Teoksessa Tiina Sihto & Paula Vasara (toim.) *Hoivan pimeä puoli*. Helsinki: Gaudeamus, 9–18.
- Vuolajärvi, Niina (2014) Rotu etnisten suhteiden tutkimuksessa. Teoksessa Sari Irni, Mianna Meskus & Venla Oikkonen (toim.) *Muokattu elämä*. Tampere: Vastapaino.
- Vuorela, Ulla (1999) Postkoloniaali ja kolmannen maailman feminismit. Teoksessa Jaana Airaksinen & Tuula Ripatti (toim.) *Rotunaisia ja feminismejä. Nais- ja kehitystutkimuksen risteyskohtia*. Tampere: Vastapaino, 13–37.
- Walker King, Debra (2008) *African Americans and the Culture of Pain*. Virginia: University of Virginia Press.
- Washington, Harriet A. (2008) *Medical Apartheid: The Dark History of Medical Experimentation on Black Americans from Colonial Times to the Present*. New York: Doubleday Books.
- Wilkins, Erica J. & Whiting, Jason B. & Watson, Marlene F. & Russon, Jody M. & Moncrief, Allena M. (2013) Residual effects of slavery: What clinicians need to know. *Contemporary Family Therapy* 35 (1), 14–28.
- Wessman, Jenni & Känkänen, Päivi & Silonsaari, Jonne (2018) Icehearts – sosiaalisesti tiedostava urheilutoiminta haastaa maskuliinisuuden ideaalien. Teoksessa Antti Kivijärvi & Tuija Huuki & Harry Lunabba (toim.) *Poikatutkimus*. Tampere: Vastapaino, 197–220.